

Zastoupení v České republice

Nobelova cena míru pro Evropskou unii: Jaké hodnoty EU představuje v časech krize?

Pondělí, 10. 12. 2012

CERGE-EI, Praha

Zahájení:

Jan Michal, vedoucí Zastoupení Evropské komise v ČR

Řečníci:

Vladimír Špidla, bývalý evropský komisař a premiér ČR

Jan Macháček, předseda správní rady Knihovny Václava Havla, novinář

Roman Joch, ředitel Občanského institutu

Petr Kratochvíl, zástupce ředitele Ústavu mezinárodních vztahů

Martin Palouš, vysokoškolský pedagog a diplomat

Moderátor:

Václav Sochor, šéfredaktor Rádia Česko

Moderátorem debaty byl **Václav Sochor** z Rádia Česko. Po jeho úvodu se slova ujal pan **Jan Michal**, který řekl, že EU a její předchůdci přispívali k míru a šíření demokracie v Evropě. Po druhé světové válce došlo k usmíření Francie a Německa, přestože tyto země vedly před rokem 1945 tři války. Nobelův výbor ocenil Unii za boj za mír. Stabilizační role EU totiž přispěla k mírovému přechodu kontinentu.

Cena dle něj bude zdrojem hrdosti na úspěch dosažený společnými silami Evropanů a jako cena, že spolupráci Unie nelze brát jako samozřejmost. Závěrem řekl, že cena bude také zdrojem inspirace pro země, které také touží po míru, pro jednotlivce a organizace, které prosazují tyto hodnoty ve světě. Ze všech těchto důvodů vyzval účastníky debaty, aby se pokusili dívat se více dopředu za současnou kritiku EU. Dodal, že den konání akce, tedy 10. 12., je den evropských práv.

Prvním řečníkem byl **Vladimír Špidla**. Evropská unie je dle něj lidskou konstrukcí i se všemi nedostatky, které lidské konstrukce přinášejí. Vznik Evropské unie byl reakcí na dvě po sobě jdoucí války. EU vytvořila konstrukci sdílené suverenity a tato suverenita byla v určitých dílech přesunuta do společné správy. Předchůdce Unie také vznikl z války, z první světové války. I přes nedokonalosti se ukázaly klady sdílení.

Po druhé světové válce se dle pana Špidly ukázalo, že Unie se musí vytvářet společně s Německem, ne bez Německa. Proto se vytvořila Unie uhlí a oceli, jež se zabývala důležitými věcmi pro poválečnou rekonstrukci Evropy. Sdílenou suverenitou se začala Evropa rekonstruovat. EU nikdy

nebyla primárně ekonomickým projektem, nýbrž politickým projektem budoucí evropské federace. V řadě dalších situací také zavládla sdílená suverenita. Plánovaný projekt společné armády znamenal snahu o vyzbrojení Německa. Euratom pomohl mimo jiné také Německu, které nemělo možnost vytvořit si vlastní jadernou sílu. EU v zásadě dokázala efektivně vytvořit systém vzájemných konzultací a správy, což se ukázalo v celé řadě krizí. Zavedení eura bylo dle pana Špidly pozitivním krokem a celá operace byla velmi složitá a náročná. Neexistuje jiná konstrukce než EU, kde by si aktéři byli do takové míry rovni. V principu neexistuje struktura, kde by se hlas ČR rovnal hlasu Německa. Unie si vytvořila určitý způsob rozhodování, kde nikdo nesmí být poražen. V Unii může někdo takzvaně zvítězit, ale nesmí prohrát. V současné době je zřejmé, že nebytí Unie, současná krize by měla horší průběh. Když se rozpadl Versailleský systém, důsledky pro ČR byly katastrofální. Dále pan Špidla řekl, že před námi stojí radikální transformace celého paradigmatu (sociálního i politického). Závěrem zopakoval, že Unie byla od počátku konstrukcí politickou, pokusem o překonání nacionalismu pomocí integrace, aby válka byla nejen nemyslitelnou, ale hlavně nemožnou.

Dalším vystupujícím byl **Jan Macháček**, který řekl, že debata má smysl sama o sobě. Diskuze je cílem. Ve společnosti, kde se hluboce debatuje o celé řadě témat, se i dobře žije. Nobelova cena vyvolala debatu, kterou Evropa potřebuje. A fakt, že udělení ceny vyvolalo debatu v ČR jasně ukazuje, že tato debata je potřebná. V souvislosti s oceněním byla napsána celá řada článků a komentářů. Vyjadřovali se jak euroskeptici, tak i proevropští autoři. Pan Macháček uvedl jako příklad text svého kolegy, Martina Ehla, který mimo jiné napsal, že v Pobaltí vnímají Unii jako bezpečnostní záruku více než my.

V rámci diskuze se objevují otázky, jakou je role osobností v politice, a pan Macháček se ptá, proč Evropa nemá takové lídry jako byl Francois Mitterrand a další, a má lídry spíše bezbarvé. Proč se rozhoduje jinde než tam, kde se unijní lídři scházejí apod. Dle pana Macháčka najdeme podobnost s cenou udělenou Baracku Obamovi, která rovněž vyvolala diskuzi. Z tohoto důvodu je debata dobrá. Můžeme se zamyslet, kolikrát v historii byla Nobelova cena míru dána instituci a kolikrát osobnosti. Také se nabízí otázka, jakým způsobem EU sama sebe vysvětluje a propaguje. Dle pana Macháčka je obecně politika velkou slabinou Unie. Slabinu nacházíme v tom, jak sama sebe vysvětluje. Unie se ocitá na křižovatce. Obecně platilo, že osobnosti s vizí se do politiky v časech krize vrací. My máme krizi, ale osobnosti se do politiky nevrací. Unie by měla přizvat lidi k debatě, neměli bychom si zastírat, že v krizi jsme.

Následoval příspěvek pana **Romana Jocha**. Debata je podle něj vždy dobrá, zejména jako prostředek dobrání se k realitě, přesto by se Nobelova cena měla dávat za něco přínosnějšího, než jen za téma k debatě. Zmínil dva hlavní defekty udělení ceny Unii a dva aspekty, za které si Unie cenu zaslouží.

Po druhé světové válce zodpovědní Evropané řekli ne válčení, ale ještě zde byl komunismus a bylo potřeba Evropu proti jeho vlivu ochránit. Pan Joch vyjádřil souhlas s předchozími řečníky, že politická integrace měla svůj neoddiskutovatelný význam. Na začátku stála myšlenka mít stejné instituce. Vliv EU je nepřímý, ale umírňující. EU byla záslužně vnímána jako elitní klub, tudíž aby státy mohly být přijaty, musely splnit dané podmínky. Unie proto působí umírňujícím dojmem na země, které se chtějí stát členem. EU může působit dobře na ty, kteří se už dohodli, na ty, kteří sdílejí stejnou koncepci spravedlnosti. Na druhé straně EU nepůsobí obdobně na ty, kteří nesdílejí její názory. Nechce-li Evropa rezignovat na své hodnoty, musí se více věnovat vlastní obranyschopnosti. Evropané dávají na svoji obranu extrémně málo prostředků. USA dlouho garantovalo bezpečí Evropy, tento trend však částečně končí. Evropané si po pádu železné opony mysleli, že nastává období trvalého míru. EU ale na začátku 90. let nedokázala ani garantovat bezpečnost na Balkáně. Pozitivní dopad ceny by mohl být ten, že až krize odejde, Unie se začne více starat o vlastní bezpečnost a začne na vlastní obranu vynakládat více prostředků. Unie v této roli zatím selhává, a pan Joch doufá, že se chopíme své odpovědnosti.

Po panu Jochovi přednesl svoji řeč i pan **Petr Kratochvíl**, který se domnívá, že kritika, jenž říká, že by instituce neměly dostávat Nobelovu cenu míru či že ji má získat někdo lepší, je vždy triviální. Pan Kratochvíl neuznává kritiku, jenž se tváří jako hlas ulice. Unie byla oceněna za oblast míru, ne za ekonomii, proto výtky kritizující Unii za vysokou nezaměstnanost apod., jsou liché.

Za posledních 600 let proběhlo v evropském prostoru 247 konfliktů, obvykle probíhaly paralelně dvě války, nejdelší etapa bez války trvala cca 17 let. Období, které nyní zažíváme, je historickou anomálií. Je dobré se zamyslet, zda není kauzální vazba mezi vznikem organizace a dlouhým obdobím míru. Nobelův výbor zmínil bratrství mezi národy a solidaritu mezi národy. Dle pana Kratochvíla považujeme tyto hodnoty za garantované, přijde nám až patetické hovořit o míru. Mír mezi národy je přeci faktum, a není potřeba mluvit o tom, že na něm nějaká konkrétní instituce pracuje. V rámci debaty o hodnotách Unie však zapomínáme, že existují specifické výlučné hodnoty, které negarantuje ani NATO. Rovněž máme tendenci situaci hodnotit na základě vlastní zkušenosti. Tento stav se označuje jako „past prezentismus“, nezaměstnanost nám následně přijde důležitější a relevantnější, než mír. Ostatní záležitosti jsou však marginální oproti tomu zásadnímu, co Unie zajišťuje, tedy mír.

Jako poslední vystoupil pan **Martin Palouš**, který přivítal udělení ceny, zároveň ale přiznal, že ho překvapila vlastní reakce. Musel se proto dle vlastních slov obrátit k filozofii, a to například k Immanuelu Kantovi a jeho dílu „O věčném míru“, kde myšlenka, že demokracie spolu nevedou války, patří mezi stěžejní. Dalším zmíněným filosofem byl Edmund Husserl a jeho dílo „Krise evropských věd“. Krize pro něj znamenala možnost položit si znovu otázku. Evropa podle Husserla měla ideu, aby byla přítomna a rozvíjela k evropskému dialogu. **Pan Palouš** zmínil i českého filosofa Jana Patočku. Síla je důležitým elementem mezinárodních vztahů, ale porozumění je neméně důležité. Václav Havel se počítal mezi lidi, kteří se snažili vstupovat do tohoto prostoru.

Moderátor debaty pan **Václav Sochor** omluvil nepřítomnost pana senátora **Sefziga** a uvedl některé pasáže z textu zaslání účastníkům. I pro něj, tak jako pro jeho kolegy, je stěžejní udržení míru po druhé světové válce. V textu se věnoval i válce a selhání na Balkáně. Jednotná Evropa dle jeho názoru dokázala zajistit konkurenceschopnost obyvatel Evropy.

Po vystoupeních panelistů následoval prostor pro dotazy. První otázka mířila zejména k panu Jochovi. Tazatel, člen futurologické společnosti, se ptal, proč bychom se měli snažit o navyšování výdajů, když i USA chtějí snížit výdaje na obranu o 600 miliard dolarů. Tazatel se i zeptal, proč mezi účastníky debaty není zástupce radikální levice, neboť dle prognózy v The Economist v Itálii zvítězí levice, v Řecku radikální levice, v Německu také zvítězí levice. V Čechách prý brzy zvítězí antiestablishmentové síly.

Jako první zareagoval na slova svých kolegů i dotaz tazatele pan **Vladimír Špidla**, který řekl, že doba proevropská je dobou postsuverénní, dobou postsuverénních států. Domnívá se, že evropská obrana je v každém případě gigantická. EU má velmi silné vojenské kapacity, kdy například Francie zbrojí o polovinu více než toho co Rusko. Jediné, co EU chybí, je společná vůle. Americké rčení říká, že pokud mám velké kladivo, vše se mi jeví jako hřebíky. Větší zbrojení by mohlo přinést tento pohled. Mír dle pana Špidly není jen nepřítomnost války. Mír je více. Může být politický, vojenský, sociální, kulturní i ekonomický.

Pan **Roman Joch** souhlasil s dotazem, že v současné době je jakékoliv navyšování výdajů do obrany nemyslitelné. Evropa by měla zvýšit investice do obrany až po skončení krize. A fakt, že USA snižují výdaje, znamená mimo jiné i to, že USA jeví o Evropu menší zájem. Snižování výdajů v USA není důvodem, aby EU nezbrojila. Naopak. EU buď nahradí americké peníze na obranu vlastními anebo nebude tak v bezpečí. Strategická triáda nestačí. Zbrojení jakožto nebezpečný

faktor je iluzí pacifistů. Agresor napadne tehdy, když si myslí, že oběť je slabší. Ještě nikdo nikdy nebyl napaden, že měl lepší vojenské možnosti. Co může EU udělat pro mír v Sýrii? Nic, protože na to nemá kapacity a to není ideální. Během konfliktu v Libyi došla Velké Británii a Francii munice a to jsou to nejsilnější evropské státy. Pan Joch se obává o Evropu, pokud míra výdajů Evropany ukolébá.

Na toto ještě zareagoval moderátor **Václav Sochor** s tím, že Velké Británii došla munice i během druhé sv. války. Důležité dle něj je, jestli je schopna je znovu vyrobit či koupit. Následně pak otevřel prostor pro názory na neúčast české strany na slavnostním předávání Nobelovy ceny míru.

Na to jako první reagoval pan **Jan Macháček**, který řekl, že v žádné jiné zemi EU se nevedla diskuze tak ostře jako v ČR a dle jeho názoru je škoda, že se této skutečnosti nevyužilo. Sám se přiznal, že si odůvodnění Nobelova výboru nepřčetl, aby nebyl zklamán. Avšak hovořil o tom, jak chápe Nobelovu cenu. Nejedná se o odměnu, nýbrž o výzvu, jenž říká Evropo, nemluv jen o tom, jak se zaplatí Řecko a vyřeší nezaměstnanost ve Španělsku apod., ale zamysli se nad sebou, nad svými hodnotami, a uvědom si, na jaké křižovatce stojíš.“ Unie se sama sebou zabývá jen účetním způsobem. To je nebezpečné nejen pro ni samu, ale i pro ostatní. Nobelova cena by měla být pro EU reflexí. Vůči panu **Romanu Jochovi** se domnívá, že je samozřejmé, že se musí plnit závazky NATO. Více ale spoléhá na to, že naše státy jsou natolik flexibilní, že jsou schopny zareagovat na akutní nebezpečí a tudíž statické zvyšování výdajů není nutné.

Pan **Petr Kratochvíl** vidí v ceně srovnání s cenou udělenou prezidentu Obamovi a tvrdí, že Nobelův výbor nechtěl opakovat chybu, kterou udělal a proto cenu velmi dobře odůvodnil. Podle něj se vyjmenování, čeho EU dosáhla, nevylučuje s výzvou. K otázce zbrojení dodává, že neexistují jen obranné zbraňové systémy. Obrana může být jen začátek útoku, kdy více zbraní neznamená jen potenciál k lepší obraně, ale i potenciál k agresi. Dodává však, že si není jistý větším zapojováním EU do ozbrojených konfliktů.

Následovalo několik komentářů z publika. První se zabýval tím, že cenu neměla dostat EU, ale Evropské společenství, které dokázalo velké věci i s malým počtem členů. EU má velké mocenské ambice ven i dovnitř vůči členským členům a to je jejím problémem. Neevropské hodnoty by se měly zaměřit na demokratické hodnoty, čímž narážel na fakt, že Evropskou komisi, ministryni zahraničí a prezidenta EU nikdo nevolil. Evropě chybí bezpečnostní politika a společné postoje (viz Palestina). EU zrušila ZEU, ale nic víc, a to by se mělo řešit.

Druhý komentář vesměs podpořil názor pana **Jana Macháčka**. Souhlasil s tím, že EU chybí dobrá reprezentace a Nobelův výbor to musel udělat za ni. Zároveň ji ještě chybí hodnotové autority a negativně působí i její technokratické chování, které podkopává její důvěru.

Poslední komentář udělení Nobelovy ceny a její načasování považoval za vhodné. Jedním ze zdůvodnění bylo, že v 50. letech bylo v Evropě málo demokratických států a právě EU přispěla k pádu diktatur a především k tranzicím, což je faktor, který bývá přehlížen. Dále vznesl dotaz, proč zrovna u nás byla reakce na tuto cenu tak bouřlivá?

Na to zareagoval pan **Václav Sochor**. Podle něj je důvodem silné zastoupení eurorealistů.

Následně se ujal slova pan **Martin Palouš**, který dodal, že diskuze by měla propojovat roviny diskurzu. S hodnotami je zásadní problém ten, že je „nenosíme po kapsách“. Propagace hodnot by mohla vypadat jako na prvního Máje, kdy to nemusí být skutečné, a proto je na místě obezřetnost. Jedna z nejzákladnějších a zároveň nejvyšších hodnot je dle jeho názoru svoboda. Na tom by se mohli shodnout euroskeptici i eurooptimisté. Naši nepřítomnost na slavnostním předávání považuje za ostudnou.

Zazněl ještě jeden komentář z publika, který vytkl panu **Romanu Jochovi**, že není ekonom. Problémem Evropy je, že ekonomika se promítá do celé její struktury. To uvedl na příkladu Španělska, kdy 50% mladých nezaměstnaných lidí se promítá i do dalších struktur. Následovalo tvrzení, že hodnotami EU není jen svoboda, ale i rovnost. Následně narážel na existenci např. daňových rájů i uvnitř Evropy, jako je Lichtenštejnsko, což také hraje svoji roli.

Pan **Petr Kratochvíl** ještě kriticky poznamenal, že na debatě se podílelo velmi mnoho euroskeptiků, kteří vyostřili diskuzi a bylo až ostentativně dáváno najevo, proč se nezúčastníme. Důvodem bouřlivé debaty jsou tedy polarizované názory.

Na závěr pan **Vladimír Špidla** dodal, že cena v sobě mimo jiné obsahuje poselství, že mír stojí za úsilí. Řekl, že si musíme uvědomit, jak vznikl evropský mír. Byla příšerná válka a bylo potřeba zapojit Německo. Platilo Německo reparace? Ne, neplatilo, Německo bylo oddluženo jak finančně, tak morálně. Evropa za tento mír zaplatila enormní cenu. Pan Špidla zmínil i problém Řecka, kdy se podle něj jedná stále ještě o otázku politickou. Musíme se snažit zaplatit řeckou krizi pouze penězi, pokud to nezvládneme, bude se platit jinou valutou, a to krví. Mír nevzniká sám o sobě, je k němu potřeba úsilí a velkorysost.